

УДК 371.38

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.71>

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Кувакін С.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID: 0000-0003-1032-6736*

Кувакін С.В. Підготовка військовослужбовців НГУ у вищих військових закладах освіти як складова забезпечення функціонування сектору безпеки та оборони: проблеми удосконалення.

У цьому дослідженні проаналізовано проблеми удосконалення підготовки військовослужбовців Національної гвардії України в вищих військових закладах освіти як складової забезпечення функціонування сектору безпеки та оборони. У статті наголошено, що одним із пріоритетів у процесі модернізації та оновлення складових сектору безпеки і оборони України є формування сучасної системи військової освіти. Зафіксовано, що через інтенсифікацію суспільного розвитку, збільшенням обсягів інформації та інших чинників, від закладів системи освіти вимагається впровадження нових освітніх стандартів, адаптованих до сучасних реалій й на перспективу та визначення основних тенденцій здійснення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в цілому.

Визначено, що однією із складових покращення якості підготовки військовослужбовців Національної гвардії України є запровадження ефективної практичної підготовки майбутніх офіцерів в військових частинах за відповідними напрямками підготовки для отримання необхідних знань; формування професійних умінь і навичок, що буде сприяти постійному вдосконаленню знань відповідно до сучасних вимог; впровадження досвіду виконання завдань підрозділами та частинами Національної гвардії України в зоні бойових дій; пошук нових ефективних моделей поєднання теорії та практики у освітньому процесі, що відображають тенденції застосування військової техніки та озброєння в сучасних умовах оперативними бригадами Національної гвардії України; широке застосування моделювання під час навчання майбутніх офіцерів елементам майбутньої професійної діяльності, особливо тим, що відображають екстремальні ситуації.

Встановлено, що існує відмінність у підготовці здобувачів освіти в цивільних та військових навчальних закладах, зокрема в Національній гвардії України, за однаковими освітніми програмами. Підсумовано, загальне методичне керівництво та контроль за функціонуванням системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України доцільно покласти на спеціально уповноважений для цього орган державної влади, який і є фактично замовником підготовки фахівців відповідного рівня.

Ключові слова: безпека військовослужбовців, військові формування, кадри, освіта, оборона, правоохоронна функція, сектор, удосконалення.

Kuvakin S.V. Preparation of military personnel of the National Guard of Ukraine in Higher Military Education as a component of ensuring the functioning of the security and defense sector: problems of improvement.

This study analyzes the problems of improving the training of servicemen of the National Guard of Ukraine in higher military education as a component of ensuring the functioning of the security and defense sector. The article emphasizes that one of the priorities in the process of modernization and

updating of the components of the security and defense sector of Ukraine is the formation of a modern system of military education. It has been reported that through the intensification of social development, an increase in the volume of information and other factors, the educational institutions are required to introduce new educational standards adapted to modern realities and to the perspective and determine the main trends of training for the security and defense sector as a whole.

It is determined that one of the components of improving the quality of training of servicemen of the National Guard of Ukraine is the introduction of effective practical training of future officers in military units in the relevant areas of preparation for the necessary knowledge; formation of professional skills that will promote constant improvement of knowledge in accordance with modern requirements; introduction of experience in the execution of tasks by units and parts of the National Guard of Ukraine in the war zone; search for new effective models of combination of theory and practice in the educational process, reflecting the tendencies of use of military equipment and weapons in modern conditions by operational crews of the National Guard of Ukraine; Widespread use of modeling in the training of future officers with elements of future professional activity, especially because they reflect extreme situations.

It is established that there is a difference in the preparation of education applicants in civil and military educational institutions, in particular in the National Guard of Ukraine, according to the same educational programs. It is summarized that the general methodological management and control over the functioning of the personnel training system for the Sector of Security and Defense of Ukraine should be assigned to a specially authorized authority for this purpose, which is actually the customer of training of specialists of the appropriate level.

Key words: security servicemen, military formations, personnel, education, defense, law enforcement function, sector, improvement.

Постановка проблеми. Одним із необхідних кроків у напрямі забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян є посилення інституційних, оборонних і безпекових спроможностей органів, що входять до сектору безпеки і оборони. Досягти цього можна, зокрема, через удосконалення рівня підготовки особового складу сектору безпеки і оборони, професіоналізації служби в органах цього сектору, підвищення якості й інтенсивності підготовки його працівників, трансформацію професійної культури, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, удосконалення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони [1, с. 211].

Нині в Україні існує об'єктивна необхідність у реформуванні сектору безпеки і оборони, оскільки в умовах російської збройної агресії, що триває в Україні, саме на нього покладається виконання основних завдань щодо захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення безпеки держави та її недоторканості, тому підготовка військових фахівців потребує реформування та пошуку оптимальних моделей навчання військовослужбовців, пристосованих до сучасних реалій, підвищення їх професіоналізму та професійної компетентності, здатних протистояти різним видам агресії. Одним із пріоритетів у процесі модернізації та оновлення складових сектору безпеки і оборони України є формування сучасної системи освіти, оскільки саме тепер, в умовах сучасної російсько-української війни держава акцентує увагу на необхідності перетворити систему освіти на один із суттєвих важелів забезпечення безпеки і оборони України, тому вже сьогодні українська військова освіта знаходиться перед надзвичайно складними викликами і загрозами воєнного часу.

Метою цієї статті є визначення шляхів вдосконалення підготовки військовослужбовців Національної гвардії України у вищих військових закладах освіти для ефективного забезпечення функціонування сектору безпеки та оборони.

Стан опрацювання проблематики. Питанням підготовки та фахівців для сил безпеки та оборони деяким чином були присвячені праці: В. Андрушко, В. Бакуменко, О. Банчук-Петросової, А. Бикова, П. Бирюкова, Д. Горбача, В. Костюка, С. Попова, Д. Плеханова, І. Смородінської, О. Сивак, А. Сиротенко, В. Сокурєнко та інших провідних науковців, проте окремі аспекти порушеного питання залишилися поза належної уваги науковців, тому зазначені праці виступають теоретичною базою для подальшого дослідження різноманітних питань підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони.

Виклад основного матеріалу. Функціонування сектору безпеки і оборони не обмежується одним суб'єктом. До суб'єктів сектору безпеки та оборони належать: Міністерство оборони Укра-

їни, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику. Даний перелік є вичерпним і не існує жодного іншого нормативно-правового акту чи будь-якої іншої правової норми, що містять інший перелік суб'єктів сектору безпеки та оборони чи іншого суб'єкта сектору безпеки та оборони [2, с. 13-14].

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [3, с. 7].

Сучасна НГУ, на думку Ю.В. Аллерова та О.В. Кривенко, є одним з державних органів, який є дієвим інструментом держави для реагування на зростання загроз національній безпеці до кризового рівня як у секторі оборони, так і в секторі безпеки. Особливо це актуально в умовах розв'язання асиметричної (гібридної) війни та для маневру силами протидії загрозам у разі зміни агресором напрямку зусиль з нарощування зовнішньої загрози застосування військової сили на дестабілізацію внутрішніх суспільно-політичних процесів [4, с. 4].

Забезпечення високого рівня підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є одним із пріоритетних завдань держави при забезпеченні її обороноздатності, що й обумовлює величезну відповідальність системи вищої військової освіти, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання тощо. Через інтенсифікацію суспільного розвитку, збільшення обсягів інформації та інших чинників, від закладів системи освіти вимагається впровадження нових освітніх стандартів, адаптованих до сучасних реалій й на перспективу та визначення основних тенденцій здійснення підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в цілому.

В сучасних умовах якісний підбір персоналу до військ, його підготовка з врахуванням набутого досвіду ведення бойових дій в більшості залежить від наявної розробленої кадрової політики у воєнній сфері (сфері оборони), а також пов'язаний з кадровим менеджментом у сфері оборони, зокрема забезпечення професійної підготовки та управління кар'єрним зростанням військовослужбовців [5, с. 61].

Проте, вже зараз можна визначити і загальні властивості, яким має відповідати сучасна кадрова політика НГУ в умовах правового режиму воєнного стану. З врахуванням вже наявних розробок в сфері кадрового менеджменту ЗСУ, Національної поліції, до таких властивостей О.О. Титаренко, С.В. Загородній пропонують віднести: стратегічний характер, комплексність, професіоналізм кадрів, спеціалізація кадрів, безперервність та координація [6, с. 289].

На сьогодні, переважна більшість науковців, практичних працівників стверджують, що питання підготовки фахівців у секторі безпеки та оборони мають численні розбіжності. На думку О.А. Данильченко, який провів аналіз військово-наукових джерел визначив, що сьогодні науковці наводять та розглядають загальні недоліки підготовки військовослужбовців України, які носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер:

- зміст професійної підготовки не завжди адаптований до конкретних завдань НГУ;
- недостатня іншомовна підготовленість особового складу до професійного спілкування з представниками НАТО;
- великий обсяг матеріалу, що розглядається при проведенні занять (їх тематика, зміст і темп викладу матеріалу), найчастіше будується з недостатнім урахуванням психолого-педагогічних закономірностей процесів сприйняття та засвоєння знань курсантами;
- недостатня ефективність контролю за оволодінням знаннями, вміннями і навичками в процесі підготовки, яка обумовлює домінування кількості одиниці знань над якістю їх засвоєння;

- пасивність курсантів на заняттях, у тому числі і через відсутність необхідних елементів індивідуалізованого навчання і недостатньої уваги викладачів до самоактуалізації особистості майбутнього офіцера, що розвивається;
- підготовка майбутніх офіцерів до практичних видів занять не має достатнього спеціально організованого, мотивованого і матеріально забезпеченого характеру;
- недостатнє приділення уваги з боку науково-педагогічних працівників побудові індивідуальних траєкторій професійного зростання майбутніх офіцерів;
- недостатня розвинутість механізмів і стимулюючих факторів, що забезпечують плідну поза аудиторну та самостійну роботу майбутніх офіцерів протягом усього процесу навчання;
- недостатній зв'язок навчального процесу з реаліями служби та службово-бойової діяльності випускників;
- недосконале використання засобів нових інформаційно-комунікаційних технологій під час навчального процесу [7, с. 203].

Виклики сьогодення, змушують нашу державу реформувати сучасну систему підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, зокрема й в Національній гвардії України, пристосовуючи її до сучасних реалій, що підвищить якість надання освітніх послуг. Тому, підготовка високопрофесійних військових знаходиться в центрі уваги держави та має за мету комплектування збройних формувань сектору безпеки й оборони високопрофесійними та вмотивованими військовослужбовцями, що пройшли відповідну військову підготовку в закладах вищої освіти.

Відповідно до п. 8 Положення про вищі військові навчальні заклади, завданнями навчального закладу, зокрема й в системі Національної гвардії України є:

1) провадження освітньої діяльності, що забезпечує підготовку військових фахівців за рівнями вищої та військової освіти, а також професійний розвиток військовослужбовців за програмами післядипломної освіти;

2) для військових університетів, академій, інститутів - провадження наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в інтересах Збройних Сил та інших складових сектору безпеки і оборони України шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, використання отриманих результатів в освітньому процесі [8].

Відповідно до ст.2 Закону України «Про Національну гвардію України», яка визначає основні функції Національної гвардії України та є нормативним підтвердженням того, що «унікальність підрозділів оперативного призначення НГУ в умовах правового режиму воєнного стану полягає в тому, що вони згідно із своїм функціоналом спроможні виконувати покладені на них завдання не тільки в сфері оборони, а й у сфері безпеки (у мирний час)» [9, с. 17]. Саме широкий спектр повноважень Національної гвардії України й зумовлює специфіку підготовки майбутніх військовослужбовців, що здатні виконувати військові та правоохоронні функції.

Існує чимало проблем, на які необхідно звернути увагу у процесі якісної підготовки кадрів в Національній гвардії України. На нашу думку, метою військової освіти повинно стати не тільки отримання знань здобувачами вищої освіти, а й реальна спроможність їх застосовувати в умовах виконання службово-бойових завдань та функцій, покладених на них законом. Беззаперечним є той факт, що якість підготовки майбутніх фахівців безпосередньо залежить від рівня забезпечення сучасними освітніми програмами, запровадженням інноваційних методів навчання, належною матеріально-технічною базою, що включає забезпечення навчального процесу актуальними зразками озброєння і техніки.

Однією із складових покращення якості підготовки військовослужбовців НГУ є запровадження ефективної практичної підготовки майбутніх офіцерів в військових частинах за відповідними напрямками підготовки для отримання необхідних знань; формування професійних умінь і навичок, що буде сприяти постійному вдосконаленню знань відповідно до сучасних вимог; впровадження досвіду виконання завдань підрозділами та частинами НГУ в зоні бойових дій; пошук нових ефективних моделей поєднання теорії та практики у освітньому процесі, що відображають тенденції застосування військової техніки та озброєння в сучасних умовах оперативними бригадами НГУ; широке застосування моделювання під час навчання майбутніх офіцерів елементам майбутньої професійної діяльності, особливо тим, що відображають екстремальні ситуації.

Також слід звернути увагу, що випускники навчальних закладів не завжди готові до практичної реалізації здобутих знань, тому необхідно створити сприятливе середовище для адаптації офі-

церів в практичних підрозділах, щоб мотивувати молодих спеціалістів до постійного розвитку й вдосконалення та готових до несення служби у будь-яких ситуаціях

Висновки. Система освіти в нашій державі повинна бути невід’ємною складовою безпеки і оборони, покликану розв’язувати завдання збереження та розбудови української державності і громадянського суспільства. На нашу думку, одним із основних завдань підготовки військово-службовців у вищих військових закладах освіти НГУ – це якісна теоретична та практична підготовка здобувачів вищої освіти задля підвищення їх професійного рівня за пріоритетними напрямками військової науки і техніки, формуванням у них високих професійних, моральних та психологічних якостей.

На підставі вищенаведеного, беззаперечним є той факт, що існує відмінність у підготовці здобувачів освіти в цивільних та військових навчальних закладах, зокрема в Національній гвардії України, за однаковими освітніми програмами. Проте, на вищі військові навчальні заклади освіти поширюється дія норм законодавства про освіту, зокрема Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту” та “Про наукову і науково-технічну діяльність” тощо, однак зазначені норми не відображають у повній мірі специфіку підготовки здобувачів вищої освіти у військових закладах освіти. Крім того, рівні вищої освіти військового навчального закладу відрізняються від цивільного ще й тим, що навчальний заклад здійснює підготовку військових фахівців за відповідними освітніми чи науковими програмами на рівнях вищої військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний) з присудженням відповідного ступеня вищої освіти.

Враховуючи вищенаведене, підтримуємо позицію С.В. Сьоміна й О.О. Резнікова в тому, що навчальні заклади зі специфічними умовами навчання мають бути виведені з-під безпосереднього підпорядкування (контролю) Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Загальне методичне керівництво та контроль за функціонуванням системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України доцільно покласти на спеціально уповноважений для цього орган державної влади [10, с. 71-72], який і є фактично замовником підготовки фахівців відповідного рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сокуренько В.В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 209–218.
2. Гринь О.О. Адміністративно-правові засади функціонування сектору безпеки та оборони України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.07. Тернопіль, 2024. 23 с.
3. Єманов В., Тробюк В., Белай С. Обґрунтування пропозицій з удосконалення системи підготовки та перепідготовки персоналу сектору безпеки і оборони України в умовах відсічі збройної агресії *Чесць і закон*. 2023. № 1(84). С. 5–12.
4. Аллеров Ю.В., Кривенко О.В. Роль і місце Національної гвардії України у структурі сектору національної безпеки і оборони України. *Наука і оборона*. № 3. 2018. С. 3–9.
5. Галушка В.Ю. Проблеми кадрової політики у Збройних силах України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2021. Том 32 (71). № 5. С. 58–62.
6. Титаренко О.О., Загородній С.В. Питання формування кадрової політики Національної гвардії України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2024. С. 285–290.
7. Данильченко О.А. Педагогічні проблеми формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2020. Вип. 70. С. 201–205.
8. Положення про вищі військові навчальні заклади: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 467. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-p#Text>.
9. Крячко О.І., Титаренко О.О. Роль і місце частин та підрозділів оперативного призначення НГУ в структурі сил оборони в умовах правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник КІ НГУ*. № 1. 2024. С. 12–21.
10. Сьомін С.В., Резнікова О.О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stpa_2017_1_12.